

УДК 339.166

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2020-6.28>

Кліпкова О.І.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту і соціального забезпечення,
Університет банківської справи

Цебенко О.О.

кандидат політичних наук,
асистент кафедри політології та міжнародних відносин,
Національний університет «Львівська політехніка»

МІЖНАРОДНИЙ ТРАНСФЕР ТЕХНОЛОГІЙ В АСПЕКТІ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито сутність понять «об'єкт інтелектуальної власності», «нематеріальний актив», «технологія» та «трансфер технологій». Акцентовано увагу на класифікації носіїв результатів інтелектуальної діяльності. Розкрито зміст поняття «міжнародний трансфер технологій», зазначено його місце та значення у процесі комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. Визначено, що міжнародні організації розглядають міжнародну передачу технологій як виключну необхідність для досягнення орієнтирів стратегії інноваційного розвитку, а в Україні зростання трансферу технологій сповільнено відсутністю джерел фінансування, недосконалістю інноваційної інфраструктури тощо.

Ключові слова: об'єкт інтелектуальної власності, технологія, трансфер технологій, міжнародний трансфер технологій.

INTERNATIONAL TRANSFER OF TECHNOLOGIES IN THE ASPECT OF COMMERCIALIZATION OF OBJECTS OF INTELLECTUAL ACTIVITY

Klipkova Oksana

University of Banking

Tsebenko Oleh

Lviv Polytechnic National University

In the materials of the article the essence of the concepts "object of intellectual property", "intangible asset", "technology" and "technology transfer" is revealed and investigated. Subjects and objects of commercialization of intellectual property objects are studied. Emphasis is placed on the classification of carriers of intellectual performance. The main types of technologies are singled out, in the process of analysis of the category "technology" it is determined that the dual nature of the concept of "technology" is manifested in the fact that accumulated and scattered knowledge can occur in explicit and implicit forms. It is noted that the concept of "technology transfer" with the beginning of the introduction of market relations in national markets has replaced the term "technology introduction". The content of the concept of "international technology transfer" is revealed, its place and significance in the process of commercialization of intellectual property are indicated. It is studied that international organizations consider international technology transfer not as a one-time event, but as a long process, including: selection and acquisition of technology, adaptation and development of acquired technology, development of local opportunities to improve technology taking into account the national economy. It is determined that the impact of international technology transfer on the efficiency of world and national economies is determined by the following factors: technological development of the country, accelerated development of scientific and technical cooperation, separation of knowledge-intensive specialization, globalization of technology market, standardization and unification of products in world markets, increasing competition in the market of high-tech product. It is noted that today in the process of international technology transfer market analysis in terms of technology availability allows you to choose the most optimal technology and the most optimal ways of its transfer. When writing the article, the methods of induction and deduction, analysis and synthesis were used in the study of similarities and differences of the analyzed concepts.

Keywords: intellectual property object, technology, technology transfer, international technology transfer.

Постановка проблеми. Зростання конкурентних переваг у сучасних умовах господарювання стає пріоритетним завданням стратегічного розвитку підприємств. Інтелектуальна власність забезпечує економічне зростання країни, створення робочих місць, сприяє креативному самовираженню індивідів та ідентифікації колективів підприємств, формує потік

прямих інвестицій, в тому числі іноземних, у реалізацію інвестиційно-інноваційних проектів в Україні. Міжнародний трансфер технологій на сьогодні стає одним із важливих джерел формування конкурентоспроможності національної економіки на закордонних ринках. Формування теоретико-методичного підґрунтя для створення знанневої основи здійснення тор-

гівлі об'єктами інтелектуальної власності в цілому та трансферу технології зокрема є актуальним питанням сьогодення.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Теоретичні та методичні засади комерціалізації, економічний інструментарій та засадні підходи до управління інноваційним розвитком суб'єктів господарювання були предметом наукових праць багатьох учених. Значний внесок у розвиток сутності, змісту і параметрів у сфері інноваційного розвитку підприємств зробили вітчизняні та зарубіжні вчені: Л. Антонюк, В. Аньшина, С. Ванько, М. Гончарова, О. Дацій, В. Долга, Т. Захарчин, В. Корсун, С. Косцик, С. Кравченко, В. Кудашов, О. Кузьмін, О. Мних, Е. Монастирний, В. Мухопад, Б. Падучак [7], І. Підкамінний, О. Підпригора, Е. Стародубцев, Б. Райзберг, Г. Федулова, Дж. Хікс, В. Ціпуринда, Д. Черваньова, А. Чухно, Н. Чухрай, В. Хаустов [9], Якубівська Ю. [8], Н. Яремчук, І. Грінько І. [10] та ін.

Постановка завдання. Основними завданнями статті є дослідження напрямів та механізмів комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності при реалізації принципів міжнародної торгівлі технологіями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результат інтелектуальної діяльності може бути виражений у формі винаходу, корисної моделі, промислового зразка та інших форм відповідно до виду діяльності. Поняття «об'єкт інтелектуальної власності» є ширшим, аніж поняття «об'єкт промислової власності», оскільки враховує ширший діапазон творчої діяльності індивіда. Охороноздатність об'єкта визначається шляхом проведення експертизи, порядок якої визначається чинним законодавством.

Необхідно розділяти поняття «об'єкти інтелектуальної власності» та «нематеріальні активи». У П(С)БО 8 структура нематеріальних активів передбачає наявність таких складових, як «права користування природними ресурсами, права користування майном, права на комерційні позначення, комерційні найменування, права на об'єкти промислової власності, крім тих, витрати на придбання яких визнаються роєлті, авторське право та суміжні з ним права (табл. 1).

Сама інтелектуальна власність визначається як сукупність прав на результати інтелектуальної діяльності, що в початковому вигляді мають нематеріальну форму ідеї, задуму, рішення і у процесі розробки набувають матеріальної форми. Об'єкти інтелектуальної власності є нематеріальними активами підприємства, незважаючи на можливе матеріальне втілення. Можливість внесення об'єктів на баланс підприємства потребує їх ідентифікації, тобто перевірки наявності документів, що засвідчують авторські права. Інтелектуалізація суспільного розвитку, формування основних засад знаневої економіки визначає, що на сьогодні базисом для виникнення інновації стає множина об'єктів інтелектуальної власності [1].

Стрімке розширення інформаційного простору привело до усвідомлення того, що фактором економічного зростання може виступати не будь-яка інформація, а лише та, яка пов'язана з приростом нового знання. Тому фокус уваги дослідників змістився з інформаційних технологій як засобів передавання даних на знання – головний фактор виробництва інтелектуальної продукції [2].

На відміну від інших ресурсів, знання та інформація не характеризуються кінцевістю, вичерпаністю, знищенням та конкурентністю у споживанні. Водночас вільний доступ до інформації зовсім не означає володіння нею. Вирішальним фактором, що лімітує можливість залучення цього ресурсу, є здатність людини скористатися культурним багатством людства..

На рівні світового господарства вказані процеси знаходять прояв у збільшенні розриву в рівнях економічного розвитку між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються.

Як відомо, носіями результатів інтелектуальної діяльності є: персоналлі (кадри), документи, машини, обладнання, продукція, що уможливує передання об'єктів інтелектуальної власності через безліч каналів. З юридичної точки зору форми обміну об'єктами інтелектуальної власності поділяють на:

1) об'єкти, правова охорона яких забезпечується на основі відповідних норм внутрішнього законодавства країн і міжнародних угод (це об'єкти промислової влас-

Таблиця 1

Законодавче визначення основних категорій в сфері комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності

Нематеріальні активи	Об'єкт інтелектуальної власності	Інновації
<p>Нематеріальний актив – немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований.</p> <p>ПсБО 8 «Нематеріальні активи»</p> <p>Нематеріальні активи – право власності на результати інтелектуальної діяльності, у т. ч. промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності (інтелектуальної власності), право користування майном та майновими правами платника податку в установленому законодавством порядку, у т. ч. набуті в установленому законодавством порядку права користування природними ресурсами, майном та майновими правами.</p> <p>Податковий кодекс України</p>	<p>Право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом.</p> <p>До об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці.</p> <p>Цивільний кодекс. Книга 4. Право інтелектуальної власності.</p>	<p>Інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.</p> <p>Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4.07. 2002 р.</p>

ності, що мають правову охорону: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, науково-технічні відомості, що захищаються нормами патентного й авторського права);

2) науково-технічні досягнення, що не мають охорони патентом чи свідоцтвом – ноу-хау (єдиний документ, що визначає зміст ноу-хау – договір між продавцем і покупцем) [3].

Основними суб'єктами комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності можемо вважати творців ідей та самих об'єктів права інтелектуальної власності, користувачів, замовників та державні органи влади, що регулюють інноваційний процес на державному та місцевому рівнях (табл. 2).

Таблиця 2

Об'єкти та суб'єкти комерціалізації інтелектуальної власності

Об'єкти	Суб'єкти
<ul style="list-style-type: none"> Результати Ресурси Процеси 	<ul style="list-style-type: none"> Творці об'єктів інтелектуальної власності (науково-дослідні установи, інноваційні підприємства, підприємства, що займаються інноваційною діяльністю) Державні органи управління інноваційною діяльністю, що приймають на себе функції визначення якості об'єктів комерціалізації Замовники, що використовуватимуть у своїй діяльності об'єкти інтелектуальної власності Інвестиційні та венчурні фонди, інвестиційні компанії Конкуренти в галузі створення та виведення на ринок нових об'єктів інтелектуальної власності Користувачі інтелектуальною продукцією[1].

В свою чергу поняття «технологія» (від грец. *techne* – майстерність, техніка та *logos* – наука) – це комплекс наукових та технічних знань про прийоми і методи виробництва, його організацію та управління, тобто наукові способи досягнення практичних цілей [4].

Як уже згадувалося, існують також і інші тлумачення поняття «технології». Згідно з трактуванням ООН технологія визначається як така, що втілена у машинах, спорудах, обладнанні, високотехнологічній продукції та цілісними виробничими системами (embodied technology), або ж яка охоплює методи, техніку виготовлення товарів та надання послуг (dissembled technology) [5].

Згідно зі Законом України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», технологія – це результат науково-технічної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг [6].

Питання щодо міжнародного технологічного обміну матеріальними видами технологій відноситься до міжнародної торгівлі промисловими товарами.

Нерідко трактування трансферу технологій відбувається як купівля-продаж результатів НДДКР, пов'язаних переважно з виробничою технологією та/або технологічно містких товарів. Англomовний термін «трансфер», якщо керуватися його дослівним перекладом, визначається як «...перенесення, переміщення, передача» [8]. Поняття «трансфер технологій» з початком запровадження ринкових відносин на національних ринках замінило термін «впровадження технологій». Однак це заміщення не лише понятійного апарату, але й трансформація змісту цього терміну.

Міжнародний трансфер технологій – це міждержавне переміщення на комерційній або некомерційній основі матеріальних прав на об'єкти промислової власності, що проявляється в процесі патентування, ліцензування, франчайзингу [9].

Міжнародні організації розглядають міжнародну передачу технології не як разовий захід, а як тривалий процес, що містить відбір і придбання технології, адаптацію і освоєння придбаної технології, розвиток місцевих можливостей удосконалення технології з урахуванням особливостей національної економіки.

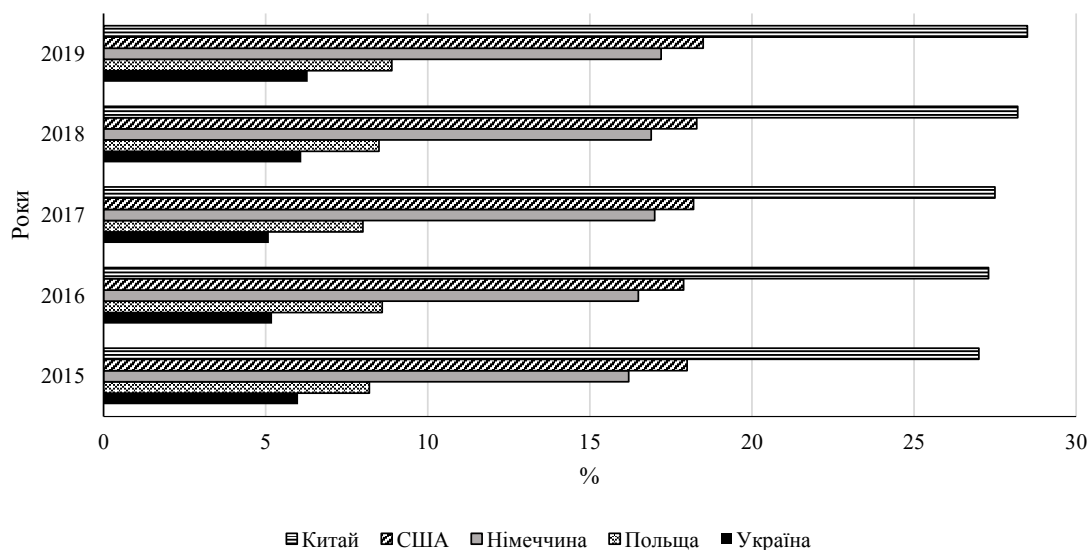

Рис. 1 Частка технологій у експорті розвинутих країн світу та України

Джерело: сформовано автором на основі [10]

Трансфер технологій забезпечує формування для країни довгострокових конкурентних переваг, визначає пріоритети реалізації Стратегії інноваційного розвитку, зумовлює розвиток та зростання наукомістких галузей народного господарства.

В Україні розвиток міжнародного трансферу спричинений інституційними, інфраструктурними та фінансовими проблемами, особливо проблемну ситуацію можна прослідкувати у порівнянні із збутом технологій інших країн (рис. 1).

В процесі міжнародного трансферу технологій аналіз ринку з точки зору доступності технологій дозволяє вибрати найбільш оптимальну технологію та найбільш оптимальні шляхи її передачі.

Тому сьогодні для України постає завдання вироблення єдиної стратегії участі в єдиному технологічному просторі, яке допоможе підвищити конкурентоспроможність на світовій арені.

Висновок. Ефективним міжнародний трансфер технологій буде лише у випадку якісного розвитку націо-

нальної інноваційної системи, що охоплює всю систему соціально-економічних відносин, а не лише інноваційну інфраструктуру. Зазначені умови забезпечать використання всього потенціалу технологій за всіма групами високотехнологічного продукту. Перспективою досліджень є формування сучасної інтегральної моделі трансферу технологій на основі використання міжнародного досвіду та особливостей національної інноваційної системи економіки із врахуванням багатфакторної моделі ризиків та ефектів від використання технологічного продукту на вітчизняних та зарубіжних ринках. Створення дієвої політики інноваційного розвитку із використанням інноваційного та державно-приватного партнерства, налагодження співпраці із міжнародними організаціями, орієнтація на високотехнологічний експорт забезпечить виконання Стратегії національного розвитку України та зумовить формування дієвих пріоритетів міжнародного трансферу технологій та експорту об'єктів інтелектуальної власності із збереженням авторського та суміжного права.

Список використаних джерел:

1. Куцик В.І., Кліпкова О.І. Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності креативних індустрій інноваційних систем розвитку : монограф. Львів : Вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2017. 268 с.
2. Економіка інтелектуальної власності Економіка інтелектуальної власності : науково-методичні матеріали для підготовки докторантів, аспірантів і магістрів за напрямом «Інтелектуальна власність» / За ред. д-ра екон. наук, проф. Л.С. Шевченко. Харків : Право, 2015. 120 с.
3. Веблен Т. Теория праздного класса. Москва : Прогресс, 1984. 368 с.
4. Офіційний сайт Конференції ООН з торгівлі та розвитку URL: <http://unctad.org> (дата звернення: 30.12.2020).
5. Exchanging Value – Negotiating Technology Licensing Agreements – A Training Manual. WIPO URL: http://www.wipo.int/sme/en/documents/guides/technology_licensing.html (дата звернення: 29.12.2020).
6. Теребова С.В. Трансфер технологій как элемент инновационного развития экономики. *Проблемы развития территории*. 2010. № 4. С. 31–36. URL: <http://elibrary.ru/item.asp?id=15119827>.
7. Падучак Б.М. Технологія як об'єкт цивільно-правових відносин. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2009. № 5 (49). С. 54–59.
8. Якубівська Ю. Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності в контексті міжнародного трансферу технологій. *Економічний простір*. Дніпропетровськ : ПДАБА, 2011. № 50. С. 296–304.
9. Хаустов В.К. Трансфер технологій в інноваційних процесах України та Білорусі. *Економіка і прогнозування*. 2018. № 2. С. 24–34.
10. Яремчук Н.Т., Грінько І.М. Аналіз зовнішньої торгівлі високотехнологічними товарами України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 6(3). С. 171–174.

References:

1. Kutsyk V.I., Klipkova O.I. (2017) Komertsializatsiia ob'ektiv intelektualnoi vlasnosti kreatyvnykh industrii innovatsiinykh system rozvytku: monohr. [Commercialization of intellectual property of creative industries of innovative development systems: monograph]. Lviv: Vyd-vo Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. 268 p. (in Ukrainian)
2. Shevchenko L.S., Hrytsenko O.A., Kaminska T.M. (2015) Ekonomika intelektualnoi vlasnosti Ekonomika intelektualnoi vlasnosti: naukovo-metodychni materialy dlia pidhotovky doktorantiv, aspirantiv i mahistriv za napriamom «Intelektualna vlasnist» [Economics of intellectual property Economics of intellectual property: scientific and methodological materials for the preparation of doctoral students, graduate students and masters in the field of "Intellectual Property"]. Kharkiv: Pravo, 120 p. (in Ukrainian)
3. Veblen T. (1984) Teoryia prazdnogo klassa [leisure class theory] Moskva: Prohress, 368 p. (in Russiaan)
4. Ofitsiyniy sait Konferentsii OON z torhivli ta rozvytku. URL: <http://unctad.org> (data zvernennia: 30.12.2020)
5. Exchanging Value – Negotiating Technology Licensing Agreements – A Training Manual. WIPO. Available at: http://www.wipo.int/sme/en/documents/guides/technology_licensing.html (accessed 29 December 2020).
6. Terebova S.V. (2010) Transfer tekhnolohyi kak element ynnovatsyonnoho razvytyia ekonomyy. *Problemy razvytyia terrytoryy*, no. 4, pp. 31–36. Available at: <http://elibrary.ru/item.asp?id=15119827> (in Russian)
7. Paduchak B.M. (2009) Tekhnolohiia yak ob'ekt tsyvilno-pravovykh vidnosyn [Technology as an object of civil law relations]. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*, no. 5 (49), pp. 54–59. (in Ukrainian)
8. Yakubivska Yu. (2011) Komertsializatsiia ob'ektiv intelektualnoi vlasnosti v konteksti mizhnarodnoho transferu tekhnolohii [Commercialization of intellectual property in the context of international technology transfer]. *Ekonomichnyi prostir*: Dnipropetrovsk: PDABA, no. 50, pp. 296–304. (in Ukrainian)

9. Khaustov V.K. (2018) Transfer tekhnolohii v innovatsiinykh protsesakh Ukrainy ta Bilorusi [Technology transfer in innovation processes in Ukraine and Belarus]. *Ekonomika i prohnozuvannia*, no. 2, pp. 24–34. (in Ukrainian)
10. Iaremchuk N.T., Hrinko I.M. (2016) Analiz zovnishnoi torhivli vysokotekhnolohichnymy tovaramy Ukrainy [Analysis of foreign trade in high-tech goods of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya : Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, vyp. 6(3), pp. 171–174. (in Ukrainian)

E-mail: zawksana@gmail.com